

УДК 811.111

DOI: 10.36550/2522-4077-2021-1-193-273-277

ПОЗИТИВНА ОЦІНКА «ЧУЖОГО» В АНГЛІЙСЬКОМУ БІБЛІЙНОМУ ТЕКСТІ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

Ірина ЧЕРНИШОВА (Бахмут, Україна)

ORCID: 0000-0002-9553-1781

Email: irinacherr@ukr.net

ЧЕРНИШОВА Ірина. ПОЗИТИВНА ОЦІНКА «ЧУЖОГО» В АНГЛІЙСЬКОМУ БІБЛІЙНОМУ ТЕКСТІ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ. У дослідженні розглянуто основні лексико-семантичні різновиди позитивної оцінки «чужого» простору, що уособлюється світом третьої особи. Зроблено висновок про те, що для мовця найважливішими постають експлікація позитивних характеристик третьої особи (чесності, доброти, милосердя тощо) та маніфестація свого позитивного ставлення до неї: речення саме з цими ономазіологічними ознаками є найуживанішими в досліджуваному тексті.

Ключові слова: «чужий» простір, світ третьої особи, дейксис, оцінка, ономазіологічна ознака.

CHERNYSHOVA Iryna. POSITIVE EVALUATION OF ALIEN SPACE IN THE ENGLISH BIBLE TEXT: LEXICO-SEMANTIC PECULIARITIES. The research sets out to investigate positive evaluation in the English Bible text. We focus on lexico-semantic peculiarities of evaluative sentences with the deictic markers of the third person being used to manifest "alien" space. For this we consider the category of "one's own" / "alien", which is closely related to deixis and evaluation, single out the main features of the phenomenon and determine the rate of third person's positive evaluation in the text. As a result of the lexico-semantic analysis we can assert that positive qualities of the "alien" world and manifestation of the speaker's positive attitude to it are in the focus in the English Bible text. Other varieties of onomasiological features (negative state, status) are characterized by a low frequency of manifestation, which suggests the idea that the most important parameters that determine positive evaluation are positive actions and qualities corresponding to the universally accepted ethical norms. In a number of cases the personal pronoun **he** is used to indicate a certain referent (God), as a result, acquires positive evaluation. In this case **he** develops the expression of amplification and positive evaluation and means "the one". On the other hand, the personal pronoun **they** in most cases refers to strangers, people of other religions having negative evaluation. The positive evaluation of the third-person world can be verbalized metaphorically. Thus, the Lord God in the text is referred to such positive notions with the meaning of protection and salvation as "Salvation", "The Rock", "our help and our shield", "my defense", "the horn of my salvation", "my high tower", "a restorer of thy life", "a buckler". We see prospects for further study in the research of syntactic and communicative-pragmatic characteristics of "one's own" / "alien" space as well as in the study of local and temporal markers of evaluation. Special consideration can also be given to analyzing this problem in texts of other functional styles, as well as shifting the focus of research to the field of cognitive linguistics.

Key Words: "one's own" / "alien" space, the world of the third person, deixis, evaluation, onomasiological feature.

У наш час особливо важливою постає проблема пізнання світу крізь призму мови та вплив цього пізнання на життя людини. Велика увага приділяється фундаментальним онтологічним категоріям «час», «простір», «людина» та тому, як вони усвідомлюються та актуалізуються у її мовленні.

Мета дослідження полягає в окресленні лексико-семантичних особливостей позитивної оцінки «чужого» простору в англійському тексті Біблії, що визначило необхідність розв'язання таких **завдань**: розглянути категорії «свого/чужого», дейксису та оцінки; виокремити лексико-семантичні характеристики позитивної оцінки «чужого» простору та визначити кількісне співвідношення позитивної та негативної оцінок третьої особи з метою встановлення ступеня вираження оцінки «чужого» простору.

Відображення взаємодії людини із середовищем у мові здійснюється за принципом дейктико-семіологічного поділу світів на «свій» та «чужий» з різкою негативною оцінкою всього того, що належить до чужого світу (Белова, 2002; Голубцов, 2002; Гуторов, 1996; Пеньковський, 1989; Сорокін, 1988). Протиставлення «свого» і «чужого» світів має множинну інтерпретацію і реалізується у численних опозиціях: «ми/вони», «я/ти»,

«мій/твій», «позитивний/негативний», «близький/далекий» тощо. Згідно з цим персональні, присвійні, вказівні займенники та прислівники часу й простору здатні слугувати знаками «свого» або «чужого» простору та набувати позитивної або негативної оцінки. У такий спосіб опозиція «своє» / «чуже» поєднує дійктичні й оцінні маркери, що зумовлює залучення до розгляду таких лінгвістичних категорій, як дейксис та оцінка.

У фокусі нашої уваги постають речення позитивної оцінки з дійктичними маркерами – особовими та присвійними займенниками третьої особи, що є маніфестантами «чужого» простору. Займенники третьої особи використовуються на позначення предмета мовлення або особи, що є відсутніми у момент здійснення комунікації. Вони характеризуються підкреслено анафоричною функцією і, як зауважує В. В. Хімік, є найменш пристосованими для вираження суб'єктивності оповідання, оскільки можуть називати лише неучасників мовленнєвого акту, осіб, що займають позицію об'єктів мовлення (Хімік, 1990: 62–63). Таким чином, займенники третьої особи використовуються на позначення людей, що є відсутніми в момент здійснення акту комунікації, «чужих».

Оцінка витлумачується як мовна категорія, що відображає суспільно-особистісне уявлення про добро і лихо, про цінність, корисність об'єктів, предметів або явищ тощо та відображає позитивне або негативне ставлення суб'єкта оцінки до її об'єкта. Відповідно до цього, головними елементами оцінної структури постають суб'єкт оцінки, її об'єкт та характер (Арутюнова, 1988; Бессонова, 2003; Вольф, 1985; Крисанова, 1999).

Попри значну увагу дослідників до різноаспектних розвідок дейксису та оцінки, нагальними для з'ясування залишаються проблеми окреслення лексико-семантичних, синтаксичних і комунікативно-прагматичних характеристик речень позитивної / негативної оцінки «свого / чужого» простору.

У досліджуваному тексті було виокремлено семантичні різновиди позитивної оцінки світу третьої особи з такими ономасіологічними ознаками, як: стан об'єкта оцінки, позитивні якості об'єкта оцінки, позитивні почуття та емоції, викликані об'єктом оцінки в її суб'єкта, позитивний статус світу третьої особи або її місцеположення в ціннісній картині світу. Слід зазначити, що всі вони виявляються майже рівномірно (за винятком статусу, що є кількісно найменш релевантним), що зумовлює їх низьку частоту функціонування. Розглянемо їх докладніше.

1. Позитивна оцінка світу третьої особи з ономасіологічною ознакою **позитивних якостей** (35%) об'єкта оцінки актуалізується найчастіше в англійському тексті Біблії, причому основною формою експлікації постає прикметникова (55%) (лексико-семантична група (далі – ЛСГ) часткової оцінки «розумової сфери» (*wise*) і «чеснот» (*righteous*)), її наслідіє дієслівна (23%) (ЛСГ «спасіння» (*save*), ЛСГ «заподіяння добра» (*strengthen*)), найменш уживаними виступають іменникова (16%) (ЛСГ «розумової сфери» (*wisdom*), ЛСГ «чеснот» (*righteousness*)) та прислівникова (6%) (ЛСГ «чеснот» (*righteously*)) форми експлікації. Наведемо приклад: *O give thanks unto the LORD; for he is good: for his mercy endureth for ever* [Psalms 136: 001]. Дейктичні маркери виражено особовими займенниками **he, his (mercy)**, а реалізація позитивної оцінки здійснюється за рахунок використання прикметника загальної оцінки добра **good** (*possessing or displaying moral virtue, having the required qualities; of a high standard*) та іменника на позначення позитивних моральних якостей **mercy** (*compassion or forgiveness shown towards someone whom it is within one's power to punish or harm*): мовець закликає дякувати Богові та пояснює це тим, що Він є добрим, тобто позитивна оцінка тут застосовується відносно не якоїсь однієї якості, а є загальною характеристикою. Надалі адресант конкретизує позитивну оцінку третьої особи та стверджує про притаманність їй такої позитивної характеристики, як милосердя.

2. Позитивна оцінка світу третьої особи з ономасіологічною ознакою **позитивних почуттів та емоцій, викликаних об'єктом оцінки в її суб'єкта** (31%) вербалізується за допомогою суб'єктно-орієнтованих висловлень. Високою частотою характеризується дієслівна форма експлікації (77%), при цьому використовуються ЛСГ дієслів «уподобання»

(*love*), «спасіння» (*save*) та «заподіяння добра» (*bless*). Менш релевантною постає іменникова (23%) (ЛСГ «уподобання» (*love*)) форма експлікації.

3. Позитивна оцінка світу третьої особи з ономасіологічною ознакою **позитивного стану** (26%) має за основні форми експлікації прикметникову (36%) (ЛСГ «емоційного стану» (*happy*), ЛСГ «фізичного стану» (*strong*)) та дієслівну (31%) (ЛСГ «емоційного стану» (*rejoice*), ЛСГ «фізичного стану» (*endure*)); дієприкметникова (18%) (ЛСГ «емоційного стану» (*pleased*), ЛСГ «фізичного стану» (*saved*)) та іменникова (15%) (ЛСГ «емоційного стану» (*gladness*)) форми характеризуються низькою частотою функціонування.

4. При позитивній оцінці світу третьої особи з ономасіологічною ознакою **позитивного статусу або місцеположення об'єкта оцінки в ціннісній картині світу** (6%) іменникова форма експлікації (42%) (ЛСГ «Бога» (*God*), ЛСГ «величі» (*majesty*)) характеризується середньою частотою актуалізації, а прикметникова (31%) (ЛСГ «величі» (*great*)) та дієприкметникова (27%) (ЛСГ «обраності» (*blessed*), ЛСГ «величі» (*exalted*)) є кількісно менш релевантними в досліджуваному тексті.

Прикметники ЛСГ загальної оцінки «добра» (*good*) складають 2%, що вказує на те, що адресанту недостатньо просто заявити про позитивну оцінку світу третьої особи, тобто «чужих», він надає детальне пояснення та вербалізує свою точку зору шляхом використання частковооцінних лексем.

Не залишається поза нашою увагою те, що займенник третьої особи однини може використовуватися у значенні «саме він» (Бог) – той, на кого чекали, на кого сподівалися – та в такий спосіб набувати експресії посилення та позитивного значення, наприклад: *Hearken unto me, O Jacob and Israel, my called; I am he; I am the first, I also am the last* [Isaiah 048: 012]. Тут займенник третьої особи однини *he* (*used when writing about God*) набуває позитивної оцінки, виходячи з наступних міркувань: *he* позначає Бога та вживається в значенні «саме Він», в іншому випадку висловлення не мало би сенсу, адже, посиляючись на концепцію Ю. С. Степанова, світ першої особи (адресант – «я»/«ми» – «тут» – «зараз») та світ третьої особи («він» («вона», «воно»)/«вони» – «там» – «тоді») співвідносяться з різними особами, простором та часом. Особовий займенник *he* тут вказує на визначеного референта, внаслідок чого за ним закріплюється позитивна оцінка (Степанов, 1985). Це перетинається з твердженням В. В. Хімік про те, що займенник третьої особи однини може функціонувати з різними експресивними нарощеннями змісту, як правило, негативними. Однак можливий і розвиток експресії посилення в значенні «той самий», при цьому переносне вживання даного значення є позитивно оцінним – «коханий», «кохана» (Хімік, 1990: 70–71). На нашу думку, тут виявляється саме експресія посилення та набуття займенником *he* позитивного значення.

Зазначаємо, що позитивна оцінка світу третьої особи може вербалізуватися метафорично. Так, Господь Бог в англійському тексті Біблії співвідноситься з такими поняттями на позначення захисту та спасіння, як *Salvation, the Rock, our help and our shield, my defence, the horn of my salvation, my high tower, a restorer of thy life, a buckler* тощо: ***He is the Rock, his work is perfect: for all his ways are judgment: a God of truth and without iniquity, just and right is he*** [Deuteronomy 032: 004]. Позитивна оцінка третьої особи (дейктичні маркери *He, his (work), his (ways)*) виражається метафорично за допомогою іменника ***the Rock*** (*the solid mineral material forming part of the surface of the earth and other similar planets, exposed on the surface or underlying the soil*) на позначення символу надійної основи людського буття. Окрім метафори, у наведеному прикладі спостерігається скупчення оцінних лексем: загальнооцінних (***perfect*** (*having all the required or desirable elements, qualities, or characteristics; as good as it is possible to be*)) та частковооцінних, що використовуються для вербалізації етичної оцінки (***judgment*** (*the faculty of being able to make critical distinctions and achieve a balanced viewpoint; discernment*), ***truth*** (*the quality or state of being true*), ***just*** (*based on or behaving according to what is morally right and fair*), ***right*** (*morally good, justified, or acceptable*)) та уможливають експлікацію підстави позитивної оцінки. У такий спосіб адресант намагається переконати адресата в надійності, досконалості, правоті та справедливості Бога.

Відсоткове співвідношення різновидів ономазіологічної ознаки при позитивній оцінці світу третьої особи показує, що для мовця найважливішими постають експлікація позитивних характеристик третьої особи (чесності, доброти, милосердя тощо) (35%) та маніфестація свого позитивного ставлення до неї (31%): речення саме з цими ономазіологічними ознаками є найуживанішими в досліджуваному тексті. Зауважимо, що позитивна оцінка третьої особи в англійському тексті Біблії не є типовою і складає лише 36,2% у порівнянні з негативною, тобто мовцю легше засудити осіб, що є відсутніми в момент здійснення акту комунікації та виявити до них негативне ставлення.

Перспективи подальшого дослідження убачаються нами у розгляді проблеми «свого/чужого» у текстах інших функціональних стилів, а також переміщенні фокусу дослідження до сфери когнітивної лінгвістики. Плідним може бути дослідження синтаксичних та комунікативно-прагматичних особливостей «свого/чужого» простору для вивчення категорії «свого/чужого» у повнішому обсязі.

БІБЛОГРАФІЯ

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова – М.: Наука, 1988. – 338 с.
2. Белова О. В. «Другие» и «чужие»: представления об этнических соседях в славянской народной культуре / О. В. Белова // Признаковое пространство культуры / отв. ред. С. М. Толстая. – М.: Индрик, 2002. – С. 71–85.
3. Бессонова О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивний і гендерний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. Л. Бессонова. – К., 2003. – 40 с.
4. Бурлакова В. В. Дейксис / В. В. Бурлакова // Спорные вопросы английской грамматики. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1988. – С. 74–88.
5. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – М.: Наука, 1985. – 228 с.
6. Голубцов С. А. Интеркультуральная коммуникация / С. А. Голубцов // Речевая деятельность: содержательные и операциональные аспекты: сб. науч. тр. : часть 1 / отв. ред. С. А. Голубцов. – Краснодар: Кубанский гос. технологический ун-т, 2002. – С. 145–155.
7. Гуторов В. А. К оппозиции «своё/чужое» в языковом сознании / В. А. Гуторов // Актуальні проблеми вивчення мови та мовлення, міжособової та міжкультурної комунікації: міжвуз. зб. наук. праць / відп. ред. І. С. Шевченко. – Харків: Константа, 1996. – С. 47–49.
8. Крысанова Т. А. Высказывания, содержащие отрицательную оценку адресата, в современном английском языке (коммуникативно-прагматический аспект): дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Татьяна Анатольевна Крысанова. – Луцк, 1999. – 182 с.
9. Пеньковский А. Б. О семантической категории «чуждости» в русском языке / А. Б. Пеньковский // Проблемы структурной лингвистики, 1985 – 1987: сборник / отв. ред. В. П. Григорьев. – М.: Наука, 1989. – С. 54–82.
10. Сорокин Ю. А. Понятие «чужой» в языковом и культурном контексте / Ю. А. Сорокин, И. Ю. Марковина // Язык: этнокультурный и прагматический аспекты: сб. науч. тр. – Днепропетровск: ДГУ, 1988. – С. 4–10.
11. Степанов Ю. С. В трёхмерном пространстве языка: семиотические проблемы лингвистики, философии, искусства / Ю. С. Степанов. – М.: Наука, 1985. – 335 с.
12. Химик В. В. Категория субъективности и её выражение в русском языке / В. В. Химик. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1990. – 184 с.
13. Oxford Dictionary (En-En) (для ABBYY Lingvo x3) Oxford Dictionary of English, Revised Edition. – Oxford University Press, 2005. – 355 000 entries.
14. The Holy Bible. King James Version [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.htmlbible.com>

REFERENCES

1. Arutyunova, N. D. (1988). *Tipy yazykovykh znacheniy: Otsenka. Sobytiye. Fakt.* [Types of Linguistic Meanings: Evaluation. Event. Fact]. Moscow: Nauka, 338p.
2. Byelova, O. V. (2002). *Drugiye i chuzhye: predstavleniya ob etnicheskikh sosiediah v slavianskoy narodnoy kul'ture // Priznakovoye prostranstvo kul'tury.* ["Others" and "Aliens": Ideas about Ethnic Neighbors in Slavonic Folk Culture // Characteristic Space of Culture]. Moscow: Indrik, pp. 71–85.
3. Byessonova, O. L. (2003). *Otsinnyy tezaurus anhliys'koyi movy: kohnityvnyy i hendernyy aspekty* [Evaluative Thesaurus of the English Language: Cognitive and Gender Aspects]. Extended abstract of Doctor's thesis. Kyiv, Ukraine: Kyiv National University, 40 p.
4. Vol'f, Ye. M. (1985). *Funktsyonal'naya semantika otsenki* [Functional Semantics of Evaluation]. Moscow: Nauka, 228 p.

5. Holubtsov, S. A. (2002). Inerkul'tural'naya kommunikatsiya // Rechevaja dejatel'nost': sodержatel'nyye i operatsional'nyye aspekty. [Intercultural Communication // Speech Activity: Content and Operational Aspects]. Part 1. Krasnodar, pp. 145 – 155.
6. Hutorov, V. A. (1996). K oppozitsii “svoyo – chuzhoje” v yazykovom soznanii // Aktual'ni problemy vyvchennia movy ta movlennia, mizhosobovoyi ta mizhkul'turnoyi komunikatsii. [To the Opposition "Own – Alien" in the Language Consciousness // Actual Problems of Language and Speech Studies, Interpersonal and Intercultural Communication]. Kharkiv: Konstanta, pp. 47 – 49.
7. Krysanova, T. A. (1999). Vyskazyvaniya, sodержashchiye otritsatel'nyu otsenku adresata, v sovremennom angliyskom yazyke (kommunikativno-pragmaticheskiy aspekt). [Utterances Containing Negative Evaluation of the Addressee in Modern English (Communicative and Pragmatic Aspects)]. Candidate Thesis. Lutsk: Volyn' State University, 182 p.
8. Pyen'kovskiy, A. B. (1989). O semanticheskoy kategorii “chuzhdosti” v russkom yazyke // Problemy strukturnoy lingvistiki, 1985 – 1987. [On the Semantic Category of “Alienation” in Russian // Problems of Structural Linguistics, 1985 – 1987]. Moscow: Nauka, pp. 54 – 82.
9. Sorokin, Yu. A. (1988). Ponyatiye "chuzhoj" v yazykovom i kul'turnom kontekste // Yazyk: etnokul'turnyy i pragmaticheskiy aspekt. [The Notion "Alien" in the Linguistic and Cultural Context // Language: Ethno-cultural and Pragmatic Aspects]. Dnepropetrovsk: DSU, pp. 4 – 10.
10. Ufimtseva, A. A. (1974). Tipy slovesnyh znakov. [Types of Verbal Signs]. Moscow: Nauka, 1974, 206 p.
11. Stepanov Yu. S. (1985). V tryohmernom prostranstve yazyka: semioticheskie problemy lingvistiki, filosofii, iskusstva. [In the three-dimensional space of language: semiotic problems of linguistics, philosophy, art]. Moscow: Nauka, 335 p.
12. Himik V. V. (1990). Kategoriya subjektivnosti i eyo vyrazhenie v russkom yazyke. [The Category of Subjectivity and its Explication in the Russian Language]. L.: Izd-vo Leningradskogo un-ta, 184 p.
13. Oxford Dictionary of English (2005). Revised Edition. Oxford University Press, 355 000 entries. Retrieved from <https://en.oxforddictionaries.com>.
14. The Holy Bible. King James Version. Retrieved from <http://www.htmlbible.com>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ірина Чернишова – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».
Наукові інтереси – вивчення дейксісу, оцінки, «свого» / «чужого» простору.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Iryna Chernyshova – Ph.D. in Philology, Associate Professor of the Germanic Philology Department, Horlivka Institute for Foreign Languages DHEE “Donbass State Pedagogical University”.
Scientific interests: studying deixis, evaluation, “one’s own” / “alien” space.

УДК 811.161.2’36

DOI: 10.36550/2522-4077-2021-1-193-277-283

ОСОБЛИВОСТІ ВІДМІНЮВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОЧИХ ІМЕН І ВІДМІНИ ТВЕРДОЇ ГРУПИ

Юлія АХМЕДОВА (Кропивницький, Україна)

ORCID: 0000-0002-5617-5884

e-mail: juliakhmedova@gmail.com

АХМЕДОВА Юлія. ОСОБЛИВОСТІ ВІДМІНЮВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОЧИХ ІМЕН І ВІДМІНИ ТВЕРДОЇ ГРУПИ. У статті проаналізовано морфологічну парадигматику українських антропонімів – жіночих імен, які змінюють за зразком І відміни твердої групи, з’ясовано основні чинники, що впливають на визначення словозмінних парадигм досліджуваного підкласу антропоназв, виокремлено систему елементарних парадигматичних класів власних жіночих імен І відміни твердої групи.

Ключові слова: антропонімна лексика, морфологічна парадигма, І відміна, тверда група, українські власні жіночі імена, елементарний парадигматичний клас.

AKHMEDOVA Julia. FEATURES OF DECLENSION UKRAINIAN FEMININE NAMES I DECLINATION OF FIRM GROUP. The article analyzes the inflectional paradigm of Ukrainian anthroponyms – feminine names, which